

PRAXIS GRAMMATICA

A New Edition

John Harmer 1623

PRAXIS GRAMMATICA

A New Edition

John Harmar, 1623

Edited by

Mark T. Riley & Giles Laurén

SOPHRON 2012

Copyright © 2012
by Giles Laurén & Mark Riley

John Harmar (c.1594-1670)

ISBN: 978-0985081126

0 98508 1120

Design by Sophron.

PREFACE

Can anyone in good faith tell us of a schoolboy who was beholden to his McGuffey Reader or his Kennedy's Latin Grammar? I think not, and so it is that the schoolbooks of former times are in such scarce supply today. Used by the ultimate young scholar they were with youthful exuberance tossed into the blaze of the communal hearth. Thus it is our destiny to possess but two copies of a *Praxis Grammatica* printed in 1623 [STC 12792]; one at the British Library and another at the Bodelian, although the book may have undergone the sufferance of many scholars in an age when a knowledge of Latin possessed all of the cachets of the modern MBA. It would be interesting to know how many copies of our current multiplex of textbook editions on economics and investment theory will survive half a millennia and of even more interest to know how they will be judged in future.

Our present acquaintance with the *Praxis* derives from a fortuitous decision by the Scholar Press to print a facsimile edition of the *Praxis Grammatica* in 1969 and from N. S. Gill's use of it on her excellent website: ***ancienthistory.about.com***. This website further offers a *Praxis* weekly newsletter and aids to

Praxis translation. The book is also posted online by St. Louis University in their *Paedagogica Latina* section along with an English translation. The translation used herein is mainly the work of the St. Louis scholars.

From the Scholar edition:

John Harmer (ca. 1594-1670) was professor of Greek at Oxford for ten years (1650-1660), a post held by his uncle John Harmer from 1585-1588, and published among other works an important revision of Joannes Scapula's great Lexicon Graeco-Latinum (1637, and subsequently reprinted many times), a revised edition of William Bathe's popular Janua linguarum in 1626, while he was headmaster of St. Albans School, and a translation of Daniel Heinsius's In cruentum Christi sacrificium (1613) as The Mirrour of Humilitie (1618). The Praxis Grammatica, published anonymously, but undoubtedly by Harmer, was written for the use of Magdalen College School (he was a Magdalen scholar himself) and was designed to teach the rudiments of Latin grammar inductively, a method rarely found in English school-books. Although an interesting survival of a linguistic method extensively used by the early sixteenth-century grammarians (e.g. Erasmus and Valla), the work was not apparently a success, no subsequent edition seems to have been called for, and the work to our knowledge was never reprinted.

In Harmer's time the Magdalen College School was a grammar school attached to the College to

educate the College's choir boys and gifted local children.

The present volume intends to make the *Praxis* available at low cost in an effort to make known and demonstrate the ongoing value of John Harmer's slender work as a rational, well founded contribution to the education of an earlier pedagogical tradition and to that of today. Many of the exercises have been translated many times; their delight lies in the difficulty of improving upon the previous translations and will offer challenge and amusement to any latinist.

CONTENTS

INTRODUCTION	9
PRAXIS GRAMMATICA.	3
<i>Exercises</i>	3
<i>Sententiæ.</i>	29
<i>Facetiae & argutè dicta.</i>	45
TRANSLATION	65
<i>Exercises</i>	67
<i>Maxims.</i>	88
<i>Witticisms and striking utterances</i>	102

INTRODUCTION

The Church kept Latin and classical learning alive through the Dark and early Medieval Ages; the only universal European language and unifying force. With the opening of the universities in the twelfth century it was only natural that all instruction was given in Latin; to this day there is a section in Paris called the Quartier Latin where students from all over Europe came to study together.

By the introduction of the printing press in the late fifteenth century a network of Humanist scholars was already in place across Europe. Imagine Erasmus, who claimed to have forgotten how to speak Dutch, corresponding in Latin with every corner of Europe. The importance of printing was unequalled until the recent introduction of the internet.

It was rare for anything to be written in anything other than Latin before Petrarch so it is not surprising that there is a large body of Latin writing, usually called neo-Latin, from about 1300, the time of Dante and Petrarch, down to our own time. This category includes an immense number of works, especially from the fifteenth, sixteenth, and

seventeenth centuries, ranging from verse to fiction to science. Even as late as 1741 Ludvig Holberg could write a long Latin novel about Nicholas Klimt's underground journey, the ancestor of Jules Verne's *Journey to the Center of the Earth*, and a better novel. Certainly from the fifteenth and sixteenth centuries there is far more Latin literature extant than the Romans ever thought about writing. So how did the language maintain itself, despite the fact that, by that time, it was no one's mother tongue? The answer is simple; the schools did it using materials such as Harmar's *Praxis Grammatica*.

We know a lot about what we would call elementary and secondary education during the period in question; the best modern description of Elizabethan schools is Thomas Baldwin's *William Shakespeare's Small Latine and Lesse Greek*, an exhaustive treatment (in 2 volumes) of grammar school education in England. Baldwin translates or quotes in English detailed surviving lesson plans and syllabi from Eton, Winchester, St. Paul's, and other schools, giving us an exact knowledge of what happened – or was supposed to happen – in these schools.

At about the age of five a child could enter a “petty” school attached to a grammar school. In the petty school he (or she, girls attended these schools) mastered the alphabet and learned to read

and write in English. In England and throughout Europe he would learn by heart the Paternoster, the Creed, and the Ten Commandments. At the age of seven or eight the child would enter the grammar school proper, where he stayed for about seven years. The grammar school's function was clearly defined and understood by everyone: it was to teach Latin. The student memorised grammar, memorised texts, analysed texts, composed in Latin every day, copied texts into his commonplace book, and so on. No one had any doubt that Latin was the necessary language to learn, the medium of traditional and contemporary scholarship, theology, law, medicine, international relations, and so on. In fact in international relations at the time Latin was the universal language.

Perhaps needless to say, teaching the boys to read, write, and speak this inflected language took much time and effort. Pupils were in school for 8 to 10 hours, six days per week, usually starting at 6:00 or 7:00 am. Here is the schedule for Eton in 1560: at 6:00 pupils were taught about parts of speech and forms of verbs. At 7:00 they were quizzed orally on the previous hour's work. At 8:00 they were assigned a passage to be translated or to be re-written or versified, depending on the grade they were in. At 9:00 they wrote a prose composition on a set theme or else studied Latin authors, Terence or Caesar in the lower grades, Cicero, Ovid, or Vergil in the upper. From these authors they had to excerpt

proverbs, phrases, moral maxims, fables, and so on. Prayers at 10:00 were followed by lunch. From 12:00 to 2:00 the boys were examined on what they had read. At 4:00 they translated prepared passages from other authors and repeated their memorised precepts. At 6:00 they translated from English into Latin. At 8:00 they went to bed. On the weekends they studied religious texts.

In the first three years, the student memorised one of the Latin grammars in common use. Exercises included translating into Latin words or phrases set by the teacher. Students were expected, or required, to speak only Latin in the school. Here books like Harmar's *Praxis* would come into use, phrase books to help students attain a good speaking knowledge. By the end of the third year the pupil had read Aesop and the Distichs of Cato. He could diagram sentences, recognize all the grammatical forms, vary and rephrase sentences, and recognize the Latin poetic meters. Readings came from the Bible and from dialogues of Erasmus and Vives.

John Harmar's work was intended for these students in their first three years. He supplies useful phrases for classroom conversation, helpfully graded according to grammatical usage. For example, numbers 1-33 practice the indicative tenses of the verb *esse*; 34-38 the imperatives of *esse*; then come the subjunctive forms of *esse*; then

many examples of *esse* in the various subjunctive clauses with *ut* and *cum*. Numbers 86- 170 practice all the possible grammatical forms of the first conjugation verb *amo, amare*, including the supine and the future participle. Numbers 171-222 practice the second conjugation verb *doceo, docere*; numbers 223-262 the third conjugation verb *lego, legere*; and numbers 263-300 the fourth conjugation verb *audio, audire*. The following sentences practice various noun forms. The whole is well planned to supply ready reference material for any grammatical difficulty encountered in class. The student may puzzle over the pairs of sentences which have the same translation, such as numbers: 76-77, 78-79, 80-81, 83-84, 124-125, 127-128, and others. We see here a survival of medieval Latin syntax, in which *quod* plus subjunctive is used for indirect statement rather than the more classical accusative and infinitive. This medieval usage, commonly used in the Vulgate Bible and far more natural to an English speaker than the classical construction, must have been heard in the spoken Latin of many seventeenth century teachers and students. Hence Harmar felt the need to practice it.

The *Sententiae* (408ff.) supply maxims for the students' moral and physical health (don't eat too much, wash regularly), while the *Facetiae*, "witty stories," supply enlightening, often humorous, incidents from ancient literature. We have identified the source for most of these stories, but

in fact Harmar probably got most of them from Erasmus's *Adagia* or some other collection.

In the fourth year students read the comedies of Terence, partly for their utility in developing verbal fluency in Latin. They also read Ovid and Vergil. Every day a pupil memorised a few verses of whatever author was being studied, parsed every word, listed all the rhetorical figures (syllepsis, metonymy, synecdoche, and so on). Then the student would translate the passage into English, and finally, with his English translation in front of him, retranslate the passage back into Latin. His version could then be compared with the original.

In the fifth, sixth, and seventh years the readings became more difficult. Using anthologies, students compiled their own commonplace books of apt quotations. Harmar's *Praxis* supplies much material for such commonplace books. Students read Vergil, especially the *Eclogues* and *Georgics*, which perhaps accounts for the popularity of pastoral as a genre in Neo-Latin. They also read Horace, Lucan, Martial, and Seneca. In all classes they continued composing in Latin in the style of the author being studied, in the better schools using the "double translation" method just mentioned: translating from Latin into English then back into Latin. They also wrote letters using Cicero as a model and gave orations and performed plays, all in Latin. Hundreds of academic dramas survive from

the sixteenth to the eighteenth centuries. These plays were produced for the parents and local dignitaries to show that the students were actually learning something, the something being Latin. These productions of course continued into the university years, for the few who attended university. During Queen Elizabeth's visits to Oxford or Cambridge several Latin plays were produced for her entertainment.

Perhaps we have given too much detail about sixteenth and seventeenth century education in England. But we want to emphasise the point that the language training provided by the grammar schools far exceeded any university graduate program anywhere today. Any reasonably diligent grammar school pupil had far better speaking and writing skills in Latin than virtually any modern Latin professor. In addition what we have described was the totality of elementary and secondary education. Any science, history, or philosophy which students might learn in grammar school came from the Latin texts, and most of what they learned subsequently at university also came from Latin texts. Hence the constant references to Roman history and politics. There are far more references to Caesar and Pompey in English literature of the period than to individual English kings, far more references to the noble Cato than to the noble Sir Thomas More. Moreover, since there were no alternative schools, most practical learning

was learned through apprenticeship. One investigator has found that there was one grammar school for every 5600 persons in England; by contrast official figures give one such school for every 24000 persons in 1864. Grammar schools, i.e. Latin schools, were not rare in Tudor and Stuart times when education meant training in Latin.

Why was there such an emphasis on Latin? The reasons are not hard to discern. First, English was known only to its native speakers, perhaps four to five million people in 1600 - that is even if we could define "English language" as one entity at that time. (Even now accents and dialect differences can make understanding difficult, as Americans who watch the film *Trainspotting* or the "Little Britain" TV show from the BBC can attest. The situation in 1600 would have been far worse.) Latin was certainly the only way for a writer to gain an audience outside his native land. For example, much of Milton's work for the Commonwealth consisted of Latin defences and diplomatic letters addressed to a European audience. Writing such addresses in English would have been a waste of time. The same was true in most of Europe at the time. Many writers state that they are writing in Latin to ensure the propagation of their work: Latin was an eternal language exempt from the mutations of time and capable of immortalising the writer's efforts. Works in Latin

had at least the possibility of becoming a *monumentum aere perennius*.

A second reason why men wrote in Latin is perhaps not so obvious. At the time, Latin was a more developed language than was English, with an ability to express concepts and ideas that the Elizabethan language lacked. Complaints about the insufficiency of English were not rare: the language was rude and barbarous, and it did not have the technical vocabulary required in specialised areas of language use, like theology or medicine. John David Rhys, the author of the first grammar of Welsh, *Cambrobrytannicae cymraecaeve linguae institutiones* (London 1592) wrote it in Latin both for an international audience and because it was easier to explain Welsh in Latin than in English.

In 1532 Robert Estienne published the *Thesaurus linguae latinae* and yet Lord Chesterfield, was still lamenting in 1754, ... that it is "a sort of disgrace to our nation, that hitherto we have had no... standard of our language..." Fortunately, Samuel Johnson's *A Dictionary of the English Language* was published the following year (1755) and a reliable English dictionary was at last available.

An inspection of the OED shows that much of our modern English is post-Elizabethan and how recent many words in current use are. Here are some words which were introduced into English

since 1600: surface, premium, equilibrium, specimen, formula, impetus, antenna, stimulus, complex and many more.

In short, Latin had a ready-made vocabulary at hand, it had a long series of authoritative texts concerning history, theology, philosophy, politics, and other topics of international interest, and it gave its speakers access to the outside world. Who would not have chosen Latin? (A present-day analogy might be India, where English is the language of advancement.) Of course as the vernacular languages developed the vocabulary to discuss almost anything, these languages began to replace Latin. This happened first in Italy, then in France during the sixteenth century, in Germany and England during the seventeenth century, and finally in Scandinavia, where the last long original work of fiction in Latin, Holberg's *Iter Subterraneum*, previously mentioned, was published in 1741. In the sciences, publication in Latin continued for a much longer period. Wittgenstein's *Tractatus Logico-philosophicus* and Whitehead and Russell's *Principia Mathematica* were twentieth century publications.

Sacramento, 2012

Mark Riley

Praxis Grammatica:

VERUM ET GENUINUM
DECLINATIONUM

&

Conjugationum usum liquidò indicans,
ad solidam & expeditam Etymologiæ
Grammaticæ cognitionem assequendam
concinnata.

Cui tum Sententiarum, tum Facetiarum selectiorum
cumulus accessit,

In usum Schol. Magdal. Oxon.

Maxima pendent ex minimi.

Lectori benevolo.

Ego tecum (amice Lector) planè sentio. Probè conjectas. Prorsus indigna sunt haec leviuscula quae in lucem emittantur (de Praxi hac tantùm loquor.) Ita certè se res habet, nec inficias eo, si materiam spectes. Sin vero finem perpendas, aliter existimes. Praxis ista, de qua superiùs, ad captum, in usum, puerorum adhuc balbutientium attemperata est potissimùm, qui è grammaticis cunis primulùm erepserunt. Quibus utique hanc non minùs utilem & commodam, quàm accommodam futuram arbitror. Huic, uti vides, Sententias quasdam elegantiores argutioresque cum delectu perquisitas in quibus inest haud inculta oratio, consultò adjeci. Quin immò, Sententiis hisce apophthegmata aliquammulta ex Macrobio, Plutarcho, nec non ex amplissimo illo Des. Eras. penu deprompta, quà festiva, qua seria adjunxi, quae molestias istas praeceptoribus obrepere solitas subinde leniant, atque condiant. Quin cesso: ne longiorem justo praefationem minutijs hisce, ac *τεπετίσμμασι* praefixisse videar. Vale.

PRAXIS GRAMMATICA.

Exercises

1. Ego sum hodie apud te pransurus.
2. Tu es liberalis convivator.
3. Ille est librorum helluo.
4. Haec cantilena est suavissima.
5. Haec avis est implumis.
6. Hic paries est latericius.
7. Hoc templum est ornatum.
8. Hic puer est comes iucundissimus.
9. Fratres tui sunt doctissimi viri.
10. Vos estis victores, nos victi.
11. Unus vir est quasi nullus vir.
12. Non eram in schola hodie.
13. Heri tu non eras in templo.
14. Frater tuus non erat in pomario nostro, nec quis alius.
15. Nos eramus domi vestrae.
16. Vos eratis domi nostrae.
17. Vestri parentes hodie erant domi meae.

18. Hodie non fui in schola, nec tu fuisti in ea.
19. Tu idem es qui olim fuisti.
20. Hic puer semper fuit melior fratre suo.
21. Hesterno die fuimus in horto vestro.
22. Vos fuistis in templo Maria Magdalenæ.
23. Hîc fuerunt toti modii cerasorum & pomorum.
24. Nemo fuerat heri in atrio, quod sciam.
25. Superiore hebdomade fueras in ambulacris nostris.
26. Frater tuus fuerat apud me nudius tertius.
27. Meae sorores pridie non fuerant in triclinio.
28. Ero posthac diligentior.
29. Cras manè eris apud me.
30. Hic puer erit aliquando vir doctus.
31. Posthac (annuente Deo) diligentiores erimus.
32. Vos eritis mihi multò gratissimi.
33. Amici qui ex animo diligunt, erunt mihi longè carissimi.
34. Esto pius & studiosus.
35. Quilibet scholaris esto ad prælectionem attentus.
36. Estote fideles, & eritis felices.

37. Omnes pueri cras sub diluculo sunt in schola.
38. Hæc ita sunt.
39. Frater tuus me rogat ut sim studiosus.
40. Rogo te ut sis bonarum literarum avidus.
41. Sit hæc nox tibi tranquilla & faustissima.
42. Præceptores rogant nos discipulos ut simus diligentiores anno sequente quam fuimus præterito.
43. Vos hortor ut sitis amicis intimis fidissimi.
44. Hortare condiscipulos tuos ut sint ad scholam maturè.
45. Rogabam fratrem tuum, ut esset meus amicus, sicut antea semper fuit.
46. Rogabas nos ut essemus amici tui.
47. Pater tuus rogabat me, ut essem socius tuus in studiis.
48. Mater mea rogavit præceptorem meum, ut esset mihi aliquanto mitior.
49. Præceptores sæpius hortati sunt discipulos suos, ut essent valde studiosi.
50. Sæpenumero rogavi vos ut essetis mei memores.
51. Sis bonus & felixque tuis.
52. Si sim bonus, beatus ero.

53. Si quis sit egenus, laboret.
54. Si sitis pii, Deus vos amabit unicè.
55. Si non simus cauti, præceptor nos opprimet hic ludentes tesseris.
56. Utinam hic puer meus esset sodalis.
57. Nescio an hæ pennæ & fistulæ sint meæ.
58. Non dubito quin sis honestus puer.
59. Si fuisset in templo, audivissem concionem.
60. Si tu fuisses domi nostræ, edisses poma & nuces.
61. Si frater tuus fuisset eruditus, accepisset a me pennam inauratam.
62. Si fuisset in horto Regis, vidissemus rosas & violas suavissimas.
63. Si fuisset in schola, præceptor dedisset tibi cerasa quattuor & tria pira.
64. Si Petrus, & Gulielmus, & Georgius, & filius præceptoris natu maximus fuissent unà mecum in foro, coemissem singulis illorum complures sagittas.
65. Si fuero apud te aliquantisper, docebo te aliquas Grammaticæ regulas.
66. Nescio an heri fueris in silva.
67. Nescit pater ubi vos iam sitis.
68. Nescio ego quis sit hic peregrinus.

69. Audio quod tui fratres sint boni adolescentes.
70. Cum heri essem in schola, dixeram te pœnas daturum fore ob negligentiam.
71. Cum fuisset nudiusquartus apud matrem tuam, illa me iussit ire adversum tibi.
72. Cum essetis Parisiis, reliquistis me in cunis vagientem.
73. Audio quod tu sis puer bonus.
74. Audio te esse bonum puerum.
75. Audio canes vestros venaticos esse voraces.
76. Credo te fuisse facundum oratorem.
77. Credo quod fueris facundus orator.
78. Credo hæc pira non fuisse tibi grata.
79. Credo quod hæc pira non fuerint tibi grata.
80. Spero me futurum esse tuum convivam.
81. Spero quod ego cras sim futurus tuus conviva.
82. Credo sororem tuam futuram esse bonam feminam.
83. Spero nos futuros esse doctos.
84. Spero quod futuri simus docti.
85. Spero hanc herbam esse salubrem.
86. Amo Deum Patrem cœlestem, qui creavit me.

87. Nihil aequè amas ac Iesum Christum Salvatorem tuum.
88. Me perinde amat ac si essem frater eius.
89. Nos vicissim te amamus.
90. Vos amatis lautas cenas.
91. Illos ego felices duco, qui probitatem amant.
92. Antehàc amabam te cum esses studiosus.
93. Amabas, memini, bonas artes. Cur non amplius illas amas?
94. Amabat me cum essem puer.
95. Amabamus sorores tuas cum essent apud nos.
96. Amabatis pira cùm essetis adolescentes.
97. Nostri præceptores amabant fratres tuos cùm essent studiosi.
98. Amavi te à puero.
99. Amavisti me vicissim.
100. Frater tuus semper amavit arcum & calamos.
101. Semper amavimus eos, qui sunt nobis similes.
102. Amavistis me propterea quod amavi vos.
103. Qui recte faciunt lucem amant.
104. Amaveram te, sed tu non amaveras me vicissim.
105. Si amabis me, ego vicissim te amabo.

106. Boni bonos amabunt.
107. Vale, & me ama.
108. Amate pietatem & liberales artes.
109. Rogo te ut ames parentes tuos.
110. Rogas me ut amem fratrem tuum.
111. Hortabor illum ut amet libros bonos.
112. Ego sæpiusculè rogavi te, ut amares Nicolaum condiscipulum tuum.
113. Pietatem ames, & eris beatus.
114. Omnis puer præceptorem suum veneretur & amet.
115. Amemus Deum & proximum nostrum.
116. Nescio an ametis me, sicut ego vos amo.
117. Amarem te, si talis esses, qualis videris.
118. Si amarent me, ego illos vicissim amarem.
119. Si amavissem fratrem tuum, ille quoque amavisset me.
120. Amavissemus sorores tuas si fuissent bonæ.
121. Si me amaveris, pergratum mihi feceris.
122. Utinam semper amavissem pietatem.
123. Utinam homines semper amarent Deum.
124. Audivisti me amare tuos amicos.
125. Audivisti quod amem tuos amicos.

126. Scis me amavisse Petrum fratrem tuum.
127. Audio has mulieres semper amavisse viros suos.
128. Audio quod hæ mulieres semper amaverint viros suos.
129. Spero me amaturum esse libros bonos.
130. Spero quod amaturus sim libros bonos.
131. Spes est vos me amatuos esse.
132. Spes est quod me sitis amaturi.
133. Amandum est mihi.
134. Amando & laudando puerum, efficies eum valde studiosum.
135. Frater meus habet propositum amandi bona studia.
136. Venio ad amandum sororem tuam.
137. Venio ut amem sororem tuam.
138. Propero ardentius amatum eos, quos tu laudas.
139. Venio laudatum pennas tuas.
140. Venio laudare pennas tuas.
141. Venio ut laudem pennas tuas.
142. Frater tuus dignus est amatu.
143. Hæc res est facilis amatu.
144. Pueri amantes pietatem sunt chari Deo.

145. Deus dat omnia bona amantibus illum.
146. Qui se vere amaturus est, Deum prius amet.
147. Venimus laudaturi Scholam vestram.
148. Amor à meo patre quando sum bonus & diligens.
149. Nostrates amantur a vestratibus.
150. Homo pius amatur a Deo & sanctis angelis.
151. Amabar a præceptore cum essem in schola vestra.
152. Amatus sum a patre tuo, quia ego te etiam amavi.
153. Boni libri & utiles semper amati sunt a bonis viris.
154. Bonæ pennæ semper amatae erant ab hoc puero.
155. Amaberis a Deo & hominibus si fueris pius & bonus.
156. Ama tuos condiscipulos, ut vicissim ameris ab iis.
157. Amaremur a tuis fratribus, si quotidie daremus eis pira & poma & cerasa.
158. Si amatus esses a nobis, proculdubio amati essemus a te vicissim.
159. Nescio an amer a te & patre tuo.

160. Ego puto doctrinam & virtutem amari ab omnibus hominibus.
161. Video me valde amatum esse a tuis parentibus.
162. Video quod valde amatus sim a tuis parentibus.
163. Spero me amatum iri a vobis.
164. Spero fore ut amer a vobis.
165. Credo hanc thecam scriptoriam amatum iri a te.
166. Credo fore ut hanc theca scriptoria ametur a te.
167. Puto hæc poma amatum iri a condiscipulis meis.
168. Puto fore ut hæc pira amentur a condiscipulis meis.
169. Boni libri amandi sunt nobis, aut a nobis.
170. Præcepta Dei amanda sunt a nobis.
171. Libenter doceo bonos pueros.
172. Quare non doces fratrem tuum?
173. Heri docebam fratrem tuum primam declinationem.
174. Ego sæpe docui te litteras.
175. Docueram fratrem tuum multa vocabula Latina, sed ille oblitus est omnium.

176. Ego te idem docebo quod pater meus me docuit.
177. Docete, quæso, me ea quæ nescio.
178. Qui doctior est aliis, ille doceto reliquos.
179. Valde rogor a fratre tuo ut doceam eum Latinas declinationes.
180. Petebam a tuo fratre ut doceret me linguam Latinam.
181. Nescio quis iam doceat fratrem tuum litteras.
182. Haud scio cur amplius doceas pueros otiosos & contumaces.
183. Nescis an recte docueris me artem sagittandi.
184. Cum doceas me, docebo te vicissim.
185. Cum præceptor noster heri nos doceret in schola, mater tua petebat ab eo ludendi veniam.
186. Utinam pater tuus, qui vir doctus est, docuisset me Grammaticam Latinam.
187. Cum Lucilius docuisset fratrem meum tres menses, statim rus abibat.
188. Si docuero te prælectionem tuam, tu mihi dabis quattuor vel tria vel saltem duo poma.
189. Vides me docere te fideliter.
190. Vides quod doceam te fideliter.

191. Valde miror te non docuisse Petrum, filium tuum Orationem Dominicam.
192. Credo me fideliter docturum esse tuos fratres.
193. Crede quod fideliter docturus sim tuos fratres.
194. Eo doctum septem puerorum classes.
195. Hæc res est doctu difficilis.
196. Docendum est mihi complures peregrinos gratis, quippe quod pauperes sint.
197. Audio docendum esse tibi adolescentes quosdam viros nobiles.
198. Audio quod docendum sit tibi adolescentes quosdam viros nobiles.
199. Ibo ad docendum sororem tuam musicam.
200. Venio causa docendi te Artem supputandi.
201. Alios docendo te ipsum docebis.
202. Nudiusquartus, aut saltem nudiusquintus vidi sororem tuam docentem ambas sorores meas.
203. Iniucundum est opus docentis & anxietate plenum.
204. Ille qui docturus est alium, prius seipsum doceat.
205. Docemur a vobis linguam Latinam.
206. Docebar artem scribendi in iuventute mea, sed sine aliquo fructu.

207. Nos adhuc pueri docebamur multa vocabula Latina.
208. Vos docti estis epistolam perscribere ad patrem vestrum.
209. Hæc puella docta est saltare.
210. Meæ sorores doctæ erant nere & tenere lanam ac telam.
211. Iam fortassis ab hoc viro docebor ea, quæ hactenus a nemine doctus sum.
212. Si docearis a me linguam Latinam, tu mihi amplissimam dabis mercedem.
213. Si docerer a te artem piscatoriam, darem tibi centum poma matura.
214. Intellegis me doceri linguam Græcam.
215. Intellegis quod linguam Græcam docear.
216. Audiebam vos doceri linguas peregrinas.
217. Audivi fratres tuos nondum doctos esse linguam Gallicam.
218. Audivi quod fratres tui nondum docti sint linguam Gallicam.
219. Spero me doctum iri linguam Græcam.
220. Spero fore ut docear linguam Græcam.
221. Spero sorores tuas doctum iri artem Textoriam.

222. Spero fore, ut sorores tuæ doceantur artem Textoriam.
223. Libenter lego litteras tuas, quas ad me scribis.
224. Legebam fratri tuo unas litteras, quas ad eum ipse pridie perferebam.
225. Libentissime legimus litteras, quas heri ad nos tam amice miseras.
226. Quamprimum legeram hesternas litteras, statim ad te rescripsi.
227. Cras legam litteras, quas accepi a quodam, qui in hac vicinia habitat.
228. Lege Ciceronem summum oratorem, aut si mavis, Terentium politissimum autorem.
229. Sæpiuscule a me contendis ut legam Cæsarem purissimum historiæ scriptorem.
230. Rogabas me ut legerem Plautum festivum comicum.
231. Non ignoras me libenter legere Erasmi Colloquia, & Corderii Dialogos eleganter Latine scriptos. [**Mathurin Cordier, 1479-1564.**]
232. Audio te legisse Politiani Epistolas quas Lipsius tantopere laudat. [**Angelo Ambrogini 'Politian', 1454-94.**] [**Justus Lipsius, 1547-1606.**]
233. Spero vos lecturos Ovidium & Virgilium Latinorum Poetarum principes.
234. Veni huc lectum epistolam patris tui.

235. Hic liber est lectu iucundissimus; non memini me unquam iucundiorem vidisse.
236. Haec linea est admodum difficilis lectu.
237. Legendum est tibi epistolas elegantiusculas.
238. Valde cupidus sum legendi hunc librum.
239. Veni huc legendi causa.
240. Legendo multum, non multa, quotidie proficies.
241. Pueri sæpe legentes lectiones facile illarum meminerint.
242. Spero te lecturum concionem tuam.
243. Spero quod lecturus sis concionem tuam.
244. In schola saepe legor in catalogo nugantium.
245. Epistola bene scripta iucunde legitur.
246. Hic liber legebatur nudiustertius a matre tua.
247. Tu sæpe lectus es in schedulis absentium.
248. Hic litterarum fasciculus nondum lectus est a praeceptore meo.
249. Epistola tua satis mature lecta erat a fratre meo.
250. Non legar hodie in schedulis absentium, quia hac septimana semper affui in schola.
251. Circa meridiem epistola tua legetur.

252. Nescio an meae litterae libenter legantur ab amicis meis.
253. Si ego tam sæpe legerer in catalogo absentium quam tu & fratres tui, proculdubio verberarer a praeceptore.
254. Audio multas epistolas a te legi.
255. Audio quod multae epistolae a te legantur.
256. Audio libellum tuum nuper excusum lectum esse a Principe.
257. Audio quod libellus nuper excusus lectus sit a Principe.
258. Hodie vidi litteras complures, Oxonia vel Londino allatas ad patrem tuum, diligenter lectas esse.
259. Liber hic legendus est nobis omnibus, *vel* a nobis omnibus.
260. Legendo Ciceronem fies quotidie doctior.
261. Legendis epistolis Plinii & Politiani, plurimum acues ingenium, & orationem tuam reddes politiolem.
262. Audio nihil libentius legi quam verbum Dei.
263. Valde inviti audimus ea quae non placent.
264. Audiebam heri vestra poma satis esse matura.
265. Audivi condiscipulos meos legentes lectiones suas.

266. Sorores tuae magna cum molestia audiverant clamores vestros cum essetis in horto.
267. Audiam te libenter si quid habeas quod mihi narres.
268. Audiemus excusationem tuam si quam potes afferre iustam & idoneam.
269. Audi me prius, posterius audiam te.
270. Libenter audite sacras conciones.
271. Loquere clarius ut audiam te melius.
272. Libentissime te audirem, si tantillum otii mihi superesset a re mea.
273. Libentissime audiremus orationem tuam, siquam haberes ornatam sententiis.
274. Si audivero te esse studiosum & diligentem, accipies a me dono quinque cerasa & uvas passas decem.
275. Cum fabulam audivissem, mirari coepi & increpare mendacem puerum.
276. Credo te non audivisse hodie buccinam meam suaviter sonantem.
277. Credo quod non audiveris buccinam meam suaviter sonantem.
278. Ego arbitror nos hinc ad diem octavum audituros fratrem tuum recitantem carmina sua.

279. Eo, immo propero auditum sacram concionem quæ habetur in templo Sancti Petri hora decima.
280. Id profecto quod mihi narras admodum iucundum est auditu.
281. Attente audiendum est mihi quid pater tuus dicat.
282. Tempus audiendi concionem prope iam instat.
283. Veni ad scholam audiendi & discendi causa.
284. Boni pueri sunt cupidi audiendi præceptorem suum.
285. Audiendo verbum Dei recte pernosces rationem perveniendi ad salutem aeternam.
286. Spero me auditorum Latinam comoediam in aula vestra.
287. Soror mea sub diluculo surrexit, preces auditura lectas in triclinio.
288. Non audior ab omnibus qui iam adsunt.
289. Verbum Dei attente audiendum est ab iis qui salutem per Christum adipisci volunt.
290. Non audiebar a praeceptore quando narrare volui fabulam de gallo gallinaceo.
291. Frater tuus auditus est a patre meo cum narraret quot pisces lacu nostro exceperat.

292. Nunquam recte audiemur ab iis qui inviti audiunt.
293. Si audirer a vobis, vos vicissim a nobis audiremini.
294. Existimo facundum & festivum oratorem magna cum voluptate audiri a studiosis adolescentibus.
295. Credo summos oratores aegre auditos esse ab iis, qui eloquentiam despiciunt, artesque omnes nihil pensi habent.
296. Spero me diligenter auditum iri a praeceptore, cum ad scholam venero.
297. Credo matrem tuam non auditum iri a patre meo.
298. Auditus a Iudice, domum redii.
299. Verbum Dei attente & reverenter audiendum est.
300. Studium tuum audiendæ concionis sacræ mihi perplacet.
301. Antidotum vitæ, *Patientia* est.
302. Sal vitæ, *Amicitia*.
303. Sol vitæ, *Sapientia*.
304. Maxima quæque vitæ oblectamenta insulsa sunt & insuavia.
305. Multi nimium habent, nemo satis.

306. Præferendus est dies unus sapientis longissimæ æternitati stultorum.
307. Non est pauper qui caret, sed qui eget, qui desiderat.
308. Risus nec multus sit, nec ob multa, ex *Epictetus*.
309. Sis tu alienis lacrimis cautior, alieno risu laetior.
310. Magnes amoris amor est.
311. Nihil est quod sic eliciat amorem ut amor. Hinc illud Martialis: *ut ameris ama*.
312. Est naturalis quædam in rebus coniunctio & harmonia, ut nemo illum oderit, a quo diligitur.
313. Decet eum qui dat, non meminisse beneficii; eum vero, qui accipit, intueri non tam munus, quam dantis animum. Idcirco fingunt tres esse *Gratias*, duas nunquam retrospicere, tertiam semper priores intueri.
314. Bonus bonus est & bonis & malis.
315. Malus nec malis nec bonis.
316. Priusquam incipias, consulto & ubi consulueris, mature facto opus est.
317. Dei auspiciis atque ductui te totum in hac vitæ militia permittas & imperiis obtemperes & exemplum aemuleris.

318. Ne feceris, quod factum nolis.
319. Modica deambulatio corpusculum reficit, immodica conficit.
320. Quod commodavit fortuna, tollet.
321. Quod mutuavit natura, repetet.
322. Quod paraverit virtus, retinebis.
323. Non refert quam diu vixeris, sed quam bene. Vita illa quae bona est, longa est.
324. Despicere oportet, quod possis deperdere.
325. Populo cede, non pare. Non est enim cum multitudine pugnandum bellua multicipiti sed nec eius opinionibus assentiendum.
326. Non refert qua, sed quo.
327. In omni loco, in omni fortuna licet recte agere, & illo pervenire quo intendimus.
328. Voluptas est ut apis, mella cum fudit, fugit.
329. Ebrietas nec madida nec sicca te opprimat.
330. Carum est quod precibus emitur.
331. Emere malo, quam rogare. *Claudian. T. Riley Dictionary.*
332. Magnum pretium sunt preces.
333. Calumniae morsui nullum est remedium.
334. Fortuna prospera gubernanda arte, consilio, prudentia, ingenio; irata retundenda magno

robore, & invicto animo superanda & calcanda.

335. Sis tu bonorum rector, malorum victor.
336. Studia nostra non tam intermittenda sunt, quam remittenda.
337. Christus vitae nostrae scopus est: ipse est initium, ipse finis, ab ipso proficisciuntur omnia, in ipsum tendunt. Huic oportet nos affigamus, si volumus beati esse, non alio clavo quam mente ipsa.
338. Posse nocere & nolle, nobile.
339. Eiusdem est artis recte tacere & recte loqui.
340. Quanto plus liceat, tanto minus libeat,
341. Ignoscas aliis multa, nihil tibi. **Ausonius. Stone. Latin Quotations.**
342. Nolo minor me timeat, despiciatque maior.
343. Vive memor mortis, memor ut sis salutis.
344. Tristia cuncta exuperes, aut *Animo*, aut *Amico*.
345. Amicum laudato palam, sed errantem occulte corripere.
346. Crux est, si metuas, vincere quod nequeas. **Ausonius. Stone. Latin Quotations.**
347. Animus vereri qui scit, scit tuto aggredi. **Publilius Syrus. 3.**

348. Ames parentem, si aequus est; sin aliter, feras. **Publilius Syrus. 8.**
349. Amici vitia si feras, facis tua. **Publilius Syrus. 10.**
350. Absentem laedit, qui cum ebrio litigat. **Publilius Syrus. 12.**
351. Summum malum optat avaro qui vitam illi optat diutinam.
352. Amicos res secundæ parant, adversae probant. **Publilius Syrus. T. Riley. Dictionary.**
353. Aleator quanto in arte peritior est, tanto nequior. **Publilius Syrus. 33.**
354. Habere satius est quam avere.
355. Bis gratum est, quod opus est, ultro si offeras.
356. Beneficium dare qui nescit, iniuste petit. **Publilius Syrus. 59.**
357. Beneficium accipere, est libertatem vendere. **Publilius Syrus. 61.**
358. Bis peccas, cum peccanti obsequium accommodas. **Publilius Syrus. 65.**
359. Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
360. Beneficium qui se dedisse dicit, petit. **Publilius Syrus. 71.**
361. Coniunctio animi maxima est cognatio.
362. Arctius alligat mutua benevolentia quam affinitas sanguinis.

363. Beneficium qui saepe dat, docet reddere.
Publilius Syrus. 73.
364. Bis vincit, qui se vincit in victoria: primum
hostem, deinde animum. **Publilius Syrus. Stone.**
Latin Quotations.
365. Bene cogitata si excidunt, non occidunt.
Publilius Syrus. 84.
366. Bonis nocet, quisquis pepercerit malis.
Publilius Syrus. Stone. Latin Quotations.
367. Cuivis dolori remedium est patientia. **Publilius**
Syrus. T. Riley. Dictionary.
368. Comes facundus in via pro vehiculo est.
Publilius Syrus. 116.
369. Cui plus licet quam par est, plus vult quam
licet. **Publilius Syrus. 145.**
370. Stultum est maledicere: nam si amicus est cui
maledicis, iniquè facis; sin inimicus, magis
illum irritas.
371. Tutissimum est, esse lentas consultationes,
nam praecipitata consilia fere inauspicata
sunt.
372. Difficilem oportet aurem habere ad crimina.
Publilius Syrus. 156.
373. Lucrum cum iactura famæ, damnum est, non
lucrum.
374. Ex vitio alterius, sapiens emendat suum.
Publilius Syrus. T. Riley. Dictionary.
375. Etiam pilus unus habet umbram suam.

376. Fortunam citius reperias, quam retineas.
Publilius Syrus. 198.
377. Formosa facies muta commendatio est.
Publilius Syrus. 199.
378. Dolus est accipere beneficium a quoquam,
cui non possis tantundem reddere. **Publilius
Syrus. 202.**
379. Quoties fortuna favet improbis, hoc fit
calamitate & malo optimorum.
380. Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Publilius Syrus. 206.
381. Magnæ felicitatis comites sunt *Stultitia* &
Arrogantia.
382. Fidem qui perdidit, nil ultra potest perdere.
Publilius Syrus. T. Riley. Dictionary.
383. Durum est laedi, vel ab *amico*, vel a *potente*:
quod queri de altero non est honestum; de
altero non est tutum.
384. Prioris diei discipulus est posterior.
385. In nullum avarus bonus est, in se pessimus.
Publilius Syrus. 273.
386. Nihil tam dulce est, quod non pariat
satiетatem, nisi varietate condiatur.
387. Quod superiores peccant, id recidit in malum
plebis.
388. Luxuriæ multa desunt, avaritiæ omnia.
Publilius Syrus. T. Riley. Dictionary.

389. Invidiam ferre, aut fortis aut fortunatus potest. **Publilius Syrus. 285.**
390. Invidiam enim fortunatus negligit, fortis contemnit.
391. Ira statim subsidit, odium diuturnum est.
392. Sapientis non est contemnere hostem, quantumvis humilem: potest enim oblata occasione nocere.
393. Iudex damnatur, cum nocens absolvitur. **Publilius Syrus. T. Riley. Dictionary.**
394. Quisquis admittit scelus, illico sibi damnatus est iudice conscientia, etiamsi iudex nemo pronuntiet.
395. Loco ignominiae est apud indignum dignitas.
396. Legem nocens veretur, fortunam innocens.
397. Molesta est mora in omni re, tamen ea nos reddit sapientes, ne quid agamus temere aut inconsulto.
398. Male vivunt qui semper se victuros putant. **Publilius Syrus. 371.**
399. Minus decipitur, cui negatur celeriter. **Publilius Syrus. 374.**
400. Multos timere debet, quem multi timent. **Publilius Syrus. 379.**
401. Negandi causa avaro nusquam deficit. **Publilius Syrus. 431.**
402. Quotidie damnatur qui semper timet.

403. Semper aetas vergit in peius, & mores hominum in dies magis ac magis degenerant.
404. Stultum est timere, quod vitari non potest. **Publilius Syrus. T. Riley. Dictionary.**
405. Tam deest avaro quod habet, quam quod non habet. **Publilius Syrus. 694.**
406. Avarus & suis & alienis ex aequo caret.

Sententiæ.

408. Magnus erroris magister, populus.
409. Assuescat unusquisque iam tum a puero veras habere de rebus opiniones, quae simul cum ætate adolescent.
410. Eligenda est optima vitæ ratio, hanc consuetudo iucundissimam reddet.
411. Homo ex corpore constat & animo.
412. Corpus habemus ex terra & his elementis quæ cernimus ac tangimus, corporibus bestiarum simile.
413. [Habemus] Animum divinitus datum, Angelis & Deo similem, unde censetur homo, & qui solus merito esset homo appellandus, ut maximis viris placuit. Animus enim cuiusque is est quisque.
414. Regina & princeps rerum omnium præstantissima est *Virtus*, cui reliqua omnia si suo velint officio defungi, ancillari oportet.

415. Divitiae non sunt gemmæ aut metalla, non magnifica ædificia vel supellex instructa, sed non iis carere quæ sunt ad tuendam vitam necessaria.
416. Corpus ipsum nihil aliud est, quam tegumentum vel mancipium animi, cui & natura & ratio & Deus iubent subiectum esse, ut brutum sentienti, mortale immortalis ac divino.
417. Quid aliud est vita quam peregrinatio quædam, tot undique casibus obiecta & petita, cui nulla hora non imminet finis, qui potest levissimis de causis accidere?
418. Quemadmodum in via, sic & in vita, quo quis expeditior & paucioribus sarcinis implicitus, hoc levius & iucundius iter facit.
419. Divitiæ & possessiones & vestimenta in usum tantum parantur. Non adiuvant quenquam immensæ opes, sed opprimunt, ut navem ingentia onera.
420. Aurum nisi utare, parum differt a caeno, nisi quod magis angit eius custodia, & efficit ut dum uni studes, ea neglegas quæ sunt homini maxime salutaria.
421. Divitiarum maxima pars, ædificia, supellex numerosa & opulenta, gemmæ, aurum, argentum, ornamentorum omne genus,

spectantium oculis & comparantur & exponuntur, non possidentium usibus.

422. Quid aliud est nobilitas, quam nascendi sors & opinio a populi stultitia inducta? Ut quæ sæpenumero latrociniis quæritur.
423. Vera & solida nobilitas a virtute nascitur, stultumque est gloriari te parentem habuisse bonum, cum sis ipse malus; & turpitudine tua dedecori sis pulchritudini generis.
424. Ignobilitatem contemnere, est Deum nascendi authorem tacite reprehendere.
425. Potentia quid est aliud quam speciosa molestia? in qua si quis sciret, quæ sollicitudines, quæ anxietates insint, quantum malorum mare, nemo est tam ambitiosus qui non eam fugeret, ut gravem miseriam.
426. Quantum est odium si regas malos, quanto maius si malus ipse.
427. Quid in somno, quid in solitudine inter summum regem interest & infimum servum?
428. In corpore ipso quid est forma? nempe articula bene colorata. Si intraria cerni possent, quanta vel in corpore speciosissimo cerneretur fœditas?
429. Lineamenta & corporis decor quid iuvant, si turpis sit animus? & (sicut Græcus ille dixit) In hospitio pulchro hospes deformis?

430. Forma, vires, agilitas, & ceteræ corporis dotes, ut flosculi celeriter marcescunt, exiguis casibus diffugiunt. Vel una febricula validissimum quandoque hominem concutit, & summum decorem tollit.
431. Nemo potest externa, iure *sua* dicere, quæ tam facile ad alios transeunt, nec corporea, quæ tam cito avolant.
432. Quid quod hæc quæ multi admirantur, magnorum vitiorum sint causæ, velut insolentiæ, arrogantia, socordia, ferocitatis, livoris, aemulationis, simultatum, rixarum, bellorum, cædis, stragis, cladis?
433. Ex luxu & intemperantia, morbi plerique ad corpus redundant, & ad rem familiarem permagna damna, tum ad animum certa pœnitentia, & hebetudo ingenii, quod deliciis corporis extenuatur, ac frangitur.
434. Maximum malum putato, non paupertatem aut ignobilitatem aut carcerem aut nuditatem, ignominiam, deformitatem corporis, morbos, imbecillitatem, sed vitia & his proxima, inscitiam, stuporem, dementiam.
435. Magnum bonum credito horum contraria, virtutem & quæ huic sunt finitima, peritiam, acumen ingenii, sanitatem mentis.
436. Si externa bona habeas, proderunt tibi ad virtutem relata; oberunt, ad vitia. Si non

habeas, cave ne quæras vel cum minimo virtutis dispendio.

437. Quo curatius est corpus, hoc animus neglectior.
438. Quo mollius habetur corpus, hoc acrius menti reluctatur; & ut equus delicate pastus sessorem excutit.
439. Gravis sarcina corporis animum elidit, acumen ingenii saginâ corporis, aut indulgentiâ retunditur.
440. Cibi, somni, exercitationes, tota corporis curatio ad sanitatem referenda est, non ad voluptatem, ut animo prompte inserviat.
441. Nihil est quod æque & vigorem mentis debilitet & robur ac nervos corporis infringat, ut voluptas: quippe vires omnes & corporis & mentis opere ac labore vegetantur; otio ac mollitie voluptatis languescunt.
442. Mundities corporis & victus citra delicias aut morositatem, ad valetudinem & ingenium confert.
443. Ablues subinde manus & faciem frigida, detergesque mundo linteolo.
444. Arceatur frigus cum ab aliis partibus, tum vel maxime a cervice.
445. Ne statim edas a quiete nec ante prandium, nisi tenuiter.

446. Ientaculum sedando stomacho aut refocillando datur corpori, non satietati.
447. Tres aut quattuor panis buccæ sufficiunt sine potione, aut certe exigua, atque ea tenui: salutare hoc non minus ingenio quam corpori.
448. In prandio & cena assuesce non vesci, nisi ex uno obsonii genere, eodem simplicissimo &, quantum per facultates licebit, saluberrimo, quamvis multa mensæ inferantur.
449. Varietas ciborum homini pestilens, pestilentior condimentorum.
450. Natura necessaria docuit, quæ sunt pauca & parabilia. Stultitia superflua excogitavit, quæ sunt infinita, & difficilia.
451. Naturæ si des necessaria, delectatur & roboratur tanquam propriis; sin superflua, debilitatur & affligitur tanquam alienis.
452. Stultitiam necessaria non explent: superflua cum obruant, non satiant.
453. A cena ne bibe, aut si id admonet sitis, sume; humidum aliquid & frigidiusculum aut perpusillum tenuis potiunculæ.
454. Inter eam potionem & quietem interpone, cum minimum, horæ dimidium.
455. Exercitationes corporis non erunt immodicæ, caeterum aptandæ rationi valetudinis.

456. Somnus sumendus est tanquam medicina quædam curando corpori, tantummodo quantus sufficit. Immodicus enim reddit corpora redundantia noxiis humoribus, segnia, pigra, lenta, & celeritatem mentis tardat.
457. Non est existimandum vitæ id tempus, quod somno impenditur: vita enim vigilia est.
458. Non attingendi sunt authores spurci, ne quid sordium animo ex contagie adhæreat.
459. Tribus velut instrumentis fabricamur eruditionem: ingenio, memoriâ, curâ.
460. Ingenium exercitatione acuitur. Memoria excolendo augetur. Utrumque enervant deliciae, bona valetudo confirmat.
461. Scito te operam & tempus perdere, si quæ legis vel audis non attendas.
462. Quæ ignoras, ne pudeat quaerere. Ne erubescas a quovis doceri, quod maximi viri non erubuerunt; erubescas potius ignorare aut nolle discere.
463. Si videri vis doctus, da operam ut sis; nulla est compendiosior via. Quemadmodum non alia ratione facilius consequeris, ut existimeris bonus, quam si sis talis.
464. Quicquid videri cupis, fac ut sis: aliter frustra cupis.

465. Falsa tempus infirmat, vera confirmat.
466. Cuiusvis hominis est errare: nullius nisi insipientis in errore perseverare.
467. Ne labores quam multa respondeas, sed quam apte & in tempore.
468. Prandio tuo & cenæ illos adhibe, qui te possint instituere, quique suavi ac docta colloquutione pariter & exhilarent te & peritiorem reddant.
469. Ex sapientibus disces, quo fias melior. Ex stultis, quo fias cautior.
470. Annitere, ne sola verba authoris quem legis intellegas, sed præcipue sensa.
471. Quo plura memoriæ commendabis, hoc custodiet omnia fidelius; quo pauciora, infidelius.
472. Studio sapientiae nullus in vita terminus statuendus est, cum vitâ est finiendum. Semper illa tria sunt homini, quamdiu vivit, meditanda: quomodo bene *sapiat*, quomodo bene *dicat*, quomodo bene *agat*.
473. Ab studiis arrogantia omnis arcenda est. Nam ea quæ vel doctissimus mortalium novit, non sunt minutissimum eorum quæ ignorat. Exiguum quiddam & obscurum & incertum est quicquid homines sciunt, mentesque nostrae in hoc corporeo carcere devinctæ

magnâ ignoratione & altissimis tenebris premuntur, aciemque adeo retusam habemus, ut nec summas penetremus rerum facies.

474. Profectui studiorum plurimum nocet arrogantia. Multi enim potuissent ad sapientiam pervenire, ni iam putassent se pervenisse.
475. Vitanda contentio, æmulatio invida, obtrectatio, inanis gloriæ cupido; cum in hoc sequamur studia, ut illa fugiamus.
476. Studia res lætas condiunt, tristes leniunt, temerarios impetus iuventæ cohibent, senectutis molestam tarditatem levant. Domi, foris, in publico, in privato, in solitudine, in frequentia, in otio, in negotio comitantur, adsunt, immo præsent, opitulantur, iuvant.
477. Non est despondendus animus aut contrahendus reflante fortuna, quippe adversis matutinis, interdum succedunt prospera vespertina.
478. Nihil aliud est haec vita quam peregrinatio, qua in alteram sempiternam tendimus, paucissimisque rebus ad hoc iter conficiendum egemus.
479. Fortunæ muneribus expleri: quid aliud est quam peditem multis sarcinis impediri ac obrui.

480. Nemo est tam stupide amens, qui non se illi civitati ad quam tendit & ubi morari destinat, potius quam itineri adornet componatque.
481. Per Religionem Deus cognoscitur; cognitus, fieri nequit aliter quin ametur.
482. Mundus hic est velut domus quædam Dei, vel potius templum. Ipse ex nihilo in hanc faciem, atque ornatum protulit.
483. Angeli, dæmones, homines, animantia, stirpes, lapides, caeli & elementa, cuncta denique Deo curæ sunt ac parent.
484. Nihil videmus fieri, nihil moveri, nihil contingere, ac ne stipulam quidem attolli ullam, aut floccum volitare extra Dei præscripta & iussa.
485. Humana omnis sapientia, si cum religione Christiana conferatur, caenum est & mera stultitia.
486. Hanc nosse, perfecta est sapientia; iuxta hanc vivere, perfecta virtus; sed nemo vere novit, qui non pie vivit.
487. Bonitas Christi amorem elicit; maiestas eius, cultum; sapientia, fidem.
488. Corporalia opera fatua sunt ante Deum, nisi conditura ex animo addatur.
489. In occultissimis recessibus & procul ab omnium oculis atque adeo in corde ipso atque

in animo tuo scito te habere Deum arbitrum, testem, iudicem omnium, etiam cogitationum tuarum, ut illius præsentiam reveritus, nihil non modo facias, sed nec in animum admittas nefarium aut turpe.

490. Impium est in res sacras iocari aut dicta sanctarum Scripturarum ad lusus, ineptias, aniles fabulas, scommata convertere; ceu quis medicinam ad salutem paratam caeno aspergat.
491. Sacris intersis attente ac pie, non ignarus quæcunque seu vides seu audis esse purissima & sacrosancta, spectareque ad immensam illa Dei maiestatem; quam adorare facile est, comprehendere impossibile.
492. Cum Deum, Dominum appellas, fac illi servias; cum Patrem, fac ames; & dignum te præstes tanto Patre filium.
493. In citharædo turpe est aliud ipsum ore, aliud fides eius sonare. Multo est turpius, cum Deo psallimus, aliud linguam dicere, aliud animum cogitare.
494. Deus omnibus animantibus variam quotidie alimoniam sufficit, conservat omnia, & vindicat ab interitu, quo nutu suo tendunt.
495. Nihil verius datur Christo, quam quod egenis datur.

496. Ubi lectum ingrederis, fac cogites unumquemque diem imaginem esse humanæ vitæ, cui succedit nox, & somnus simulacrum mortis expressissimum.
497. Sapientissimus vitæ nostræ magister, nempe & author, unicum dedit ad vivendum documentum, ut *Amemus*.
498. Nemo invidet ei, quem amat: nec quisquam malis amici gaudet, nec bonis indolet. Amor enim omnia reddit communia, suaque esse existimat, quæ sunt eius quem amat.
499. Longissimæ & obscurissimæ sunt in humano corde latebræ. Quæ humana acies in tantam caliginem penetrabit?
500. Hominem tibi a Deo commendatum, si dignus est, ama, quia dignus est, quem ames; sin indignus, ama, quia Deus dignus, cui pareas.
501. Pacem & amorem & concordiam invexit Deus. Partes & factiones & privatas utilitates cum alienis damnis, sicut etiam dissidia, rixas, contentiones, bella, Diabolus peritissimus horum artifex.
502. Concordiâ etiam pusilla coalescunt; discordiâ maxima dissipantur.
503. Neminem irriseris, cogitans quod uni alicui accidit, posse cuivis accidere. Age potius Deo

gratias quod te extra eam sortem posuerit, & ora, tum tibi ne quid tale accidat, tum illi sic afflicto saltem remedium aliquod vel æcum animum, & ipse subveni, si potes.

504. Nullae sunt certiores opes quam certæ amicitiae. Nullum potentius satellitium quam amici fideles.
505. Solem e mundo tollit, qui e vita amicitiam.
506. Vera & solida & duratura amicitia tantummodo est inter bonos, inter quos facile amor coalescit.
507. Mali nec inter se amici sunt, nec cum bonis.
508. Ut ameris certissima & brevissima est per *amorem* via. Nihil enim sic amore elicit ut amor.
509. Amicitiae venenum, si ames tanquam osurus, & amicum sic habeas, ut putes posse inimicum fieri.
510. Ne in alienas vitas inquiras, neve curiosus scrutetis quid quisque agat; multæ hinc suboriuntur simultates. Praeterea stultum est alios probe nosse, seipsum ignorare.
511. Convicium convicio regerere est lutum luto purgare.
512. Assentatio deforme vitium: turpe illi qui dicit; perniciosum ei qui audit.

513. Sermone utitor modesto, civili, comi; non aspero, non rusticano vel imperito, sed nec accurato aut affectato nimis.
514. Ne celeritatem in loquendo nimiam suscipias, nec cogitationem prævertant verba; nec respondeas, antequam qua de re plene intellexeris, & quid ille, cui respondes, dixerit senseritque.
515. Rarissimum debet esse pervulgatum illud, *Quicquid in buccam*, ac nescio an usquam admittendum, cum inter amicos cavendum sit, ne quid dicamus, quod amicitiam dirimat aut laedat.
516. In disserendo ne sis contentiosus aut pertinax. Si verum audias, hoc protinus silentio reverere, illique tanquam divinae rei assurgito.
517. Sin non audias, nihilominus concede hoc vel amico, vel modestiæ tuæ, præsertim ubi nullum neque probi mores detrimentum accipiunt, neque pietas.
518. Quod taceri vis, prior ipse taceas; sin detecturus es, vide etiam atque etiam cui.
519. Ne mendax sis nec mordax.
520. Si mendacem te homines norint, nemo credet tibi, etiam si affirmes verissima.

521. Contra si veracem, maiorem habebit fidem nutus tuus quam aliorum sanctissimum iusiurandum.
522. Miser is est qui id egit, unde extricare se non potest nisi per mendacium.
523. Ne expectes dum necessitates ad te suas familiaris amicus deferat; tu illas odorare, & iis ultro subvenias.
524. Parentes non amabis solum, sed secundum Deum unice venerabere.
525. Crede te illi esse carum a quo amice reprehenderis. Nec unquam reprehensionem obesse puta vel inimici. Nam si vera obiecit, ostendit quod emendemus; sin falsa, quod vitemus; ita semper vel meliores reddit vel cautiores.
526. Esto in admittendis ad familiaritatem cunctantior; in retinendis semel admissis constantior.
527. Ex bestiis exitiabilis maxime inter feras, *Invidia*; inter mansuetas, *Adulatio*.
528. Si reprehendi fers ægre, reprehendenda ne feceris.
529. Natura nostra in malum fertur prona; ad virtutem autem acclivis est, atque ardua semita.

530. In minores præbe te comem; in maiores reverentem; in pares facilem ac tractabilem.
531. Si virtute non excellis, cur postulas videri aliis potior? Si excellis, cur affectibus moderandis non plusquam vulgus præstas?
532. Oculus Domini singula intuetur; ipse novit & *facientem* iniuriam & *patientem*.
533. Pluris facias iudicium conscientiaë tuæ quam voces omnes ingentis multitudinis, quæ imperita & stulta est; ignota temere ut probat, sic & damnat.
534. Fama nec profutura malo, nec læsura bonum.
535. Mortuus quid plus referes de fama, quam pictura Apellis laudata? aut equus in Olympia victor? nec vivo quidem prodest, si eam ignorat; si novit, nihil adfert aliud, nisi ut sapiens contemnat, insipiens sibi magis placeat.
536. Conscientia magna est huius vitæ magistra.
537. Qui numinis curam abiciunt ut audacius & securius peccent; ii dupliciter sunt mali, quod nec homines reverentur nec Deum.
538. Conscientia ista effuse delinquit, quæ nullo metu coerchetur.
539. Laborem pro aeterno & caelesti præmio, quis nisi amens refugiat? Cum nec caduca hæc & fragilia citra laborem acquirantur.

540. Peccatum hominis mors est, ut iugulare seipsum videatur quisquis peccat. Abducit enim se a Deo vita nostra, & a quiete conscientiae suae, qua nihil est beatius.
541. Ut unus dies humanae vitae praefendus est longissimae aetati corvi aut cervi; ita dies unus ex religione actus, hoc est divinae vitae, toti aeternitati sine religione est anteposendus.

Facetiae & argutè dicta.

543. Publius ubi Mutium imprimis malevolum solito tristiores vidisset, *Aut Mutio*, inquit, *nescio quid incommodi accessit, aut nescio cui aliquid boni.* Macrobius. *Saturnalia.* 2.4.
544. Augustus Caesar exceptus a quodam cena satis parca, & quasi quotidiana (nam pene nulli se invitanti negabat) post epulum inops ac sine ullo apparatu discedens, valedicenti hoc tantum insusurravit: *Non putabam me tibi tam familiarem.* Macrobius. *Saturnalia.* 2.4.
545. Interroganti quânam horâ dici prandendum esset? *Diviti*, inquit, *ubi velit, pauperi cum possit.* Diogenes Laertius. *Life of Diogenes the Cynic.*
546. Diogenes interrogatus quo vino maxime delectaretur, *Alieno*, inquit. Diogenes Laertius. *Life of Diogenes the Cynic.*
547. Quidam rogabat unde palleret aurum? Diogenes respondit, *Quia nusquam non*

haberet insidiatores. Diogenes Laertius. Life of Diogenes the Cynic.

548. Diogenes Myndum profectus, cum vidisset portas ingentes, urbem vero exiguam, *O viri, inquit, Myndi, portas occludite, ne quando urbs vestra egrediatur. Diogenes Laertius. Life of Diogenes the Cynic.*
549. Prandebat in foro Diogenes: Proinde ab his qui astabant, canis appellatus: *Vos, inquit, canes estis, qui me prandentem circumstatis. Diogenes Laertius. Life of Diogenes the Cynic.*
550. Scorti cuiusdam filio lapidem proiicienti in concionem: *Cave, inquit, ne patrem ferias. Diogenes Laertius. Life of Diogenes the Cynic.*
551. Dionysius Syracusanus, detracta veste aurea Iovi Olympio, palleum ei laneum iniecit, atque rogatus, quid ita faceret? *Quoniam, inquit, aestate gravis est aurea vestis; hieme frigidâ laneum vero indumentum utrique tempori multo aptius. Cicero. De Natura Deorum. 34.*
552. Idem Dionysius cum Æsculapio barbam auream demi iussisset, affirmavit, *Non convenire ut huius pater Apollo imberbis, ipse vero, qui filius esset, barbatus conspiceretur. Cicero. De Natura Deorum. 34.*
553. Fur quispiam Demosthenis lucubrationes eiusque scriptiones paulo petulantius irridebat. Cui ille, *Scio, inquit, me tibi*

molestum esse quod noctu lucernam accendo.
Plutarch. Life of Demosthenes.

554. Cum Lacon uxorem duxisset perpusillam, lepide dicebat, *E malis, quod minimum esset, eligendam.* Erasmus. *Adagia*. 1148.
555. Cum adolescens quidam nimio luxu ad inopiam redactus, oleas in cena esitaret, Diogenes forte praeteriens, *Si sic pransus, inquit, esses, non ita cenares.* **Diogenes Laertius. Life of Diogenes the Cynic.**
556. Medicus quidam imperitus, cum Pausaniæ diceret, *Qui fit, O bone vir, quod nihil mali habeas? Quia inquit, te medico non utor.* **Plutarch. Life of Pausanias.**
557. Galba rogatus a quopiam ut utendam daret penulam, festive respondens, *Non pluit, inquit, non opus est tibi; si pluat, ipse utar.* **Macrobius. Saturnalia 2.4.**
558. Cum Aristoteles iam annos natus fere sexaginta duos adeo laboraret, ut admodum tenuis vitae spes superesset, convenerunt ad illum discipuli rogantes, ut ex ipsis aliquem deligeret, qui in locum eius succederet. Inter auditores erant duo praecipui, Theophrastus Lesbius & Menedemus Rhodius. Aristoteles respondit se, quod petebatur, facturum ubi daretur opportunitas. Paulo post, cum rursus ad cum eadem de causa convenissent, dixit vinum quod biberet sibi parum esse

commodum, ac quaeri iussit Exoticum vel Rhodium vel Lesbium. Id simul atque curatum est, gustato Rhodio, dixit: *Firmum hercle vinum & iucundum*. Mox gustato Lesbio: *Utrumque*, inquit, *egregie bonum, sed Lesbium suavius*. Id ubi dixit, nulli dubium suit, quin lepide simul & verecunde successorem sibi ea voce, non vinum delegisset. Probavit utrumque, nec tamen auditoribus elegendi ius ademit.[Sed Græcus sermo plusculum habet civilitatis: quod οἴνος, id est, vinum, sit generis masculini: ut hæc vox, ὁ λέσβιος ἠδίον, possit & ad personam accommodari.] Aulus Gellius. *Noctes Atticæ*. 113.

559. Quidam e familiaribus Adriani Sophistæ miserat illi pisces in disco argenteo, picturato auro, at ille delectatus vasculo non remisit, tantum ei, qui miserat, respondit: *Bene facis quod etiam pisces*; quasi dictus esset dono missus, pisces tantum novitatis gratia additi. Quidam autem dicunt ioco factum, ut castigaret discipuli vitium, qui sordidior esse dicebatur.
560. Pollio dicebat, commode agendo factum est ut saepe agerem: sed saepe agendo factum est ut minus commode; quia scilicet assiduitate nimia *facilitas* magis, quam *facultas*, nec fiducia, sed temeritas paratur. Quod accurate

factum velimus, raro faciendum est. Erasmus.
Apophthegmata.

561. Philoxenus quondam cenans apud Dionysium, quoniam animadvertibat regi appositum pisces Mullum insigni magnitudine, cum ipsi appositus esset perpusillus (in piscium enim genere laudantur adulti), pisciculum auribus admovit. Id factum admiranti Dionysio causamque percontanti: *In manibus, inquit, est Galatea, de qua volebam ex hoc quaedam percontari. Verum negat se per aetatem quicquam adhuc scire, sed ait proavum suum istic esse in tuo disco, qui multa posset commemorare si liceat alloqui.* Exhilaratus rex misit illi suum Mullum. Athenaeus. *Deipnosophistai. 1.*
562. Cuculo minores aviculas percontanti, cur ipsam fugerent: *Quoniam, inquiebant, suspicamur te aliquando futurum accipitrem.* Coccyx enim specie non multum differt ab accipitre. [Cavendum ab iis, qui tyrannidis specimen moribus edunt.] Ex Plutarcho. *Plutarch. Life of Aratus.*
563. Cum Antisthenes ipse salsamenta per forum gestaret, id quibusdam admirantibus quod Philosophus officio tam sordido fungeretur, idque in publico, ac non potius servo delegasset: *Quid, inquit, admiramini? Hæc mihi porto, non aliis.* Sentiens nullum esse

sordidum obsequium quod sibi quis impenderet; dein non esse indecorum, cum portare salsamenta, qui salsamentis vesceretur. *Plutarch. Moralia. Precepts of Statecraft. 15.*

564. Stilpo videns Cratetem hibernis mensibus frigore rubentem: *δοκεῖς*, inquit, *μοι χρεῖαν ἔχειν ἱματίου καινοῦ*. Lepos qui est in vocis ambiguo, Latine reddi non potest: *καινοῦ* coniunctim sonat “novo”, & *καὶ νοῦ* disiunctim sonat “& mente”: Discrimen auribus vix sentiri potest, scripto potest ostendi. Videris, inquit egere pallio novo, sive pallio & mente. Novum requirebat gelu; mentem, Cynici stultitia, qui vestem non accommodaret tempori. *Diogenes Laertius. Life of Stilpo.*
565. Menedemus Eretriensis percontanti cuidam, an patrem cædere desiisset, respondit: *Neque caecidi, neque desii*. Quam alter subiecisset, oportere solvere ambiguitatem per *καὶ* & *οὐκ*, aut affirmando, aut negando: Ridiculum, inquit, est vestras sequi leges, cum liceat in portis occurrere. Alter captabat illum insidiosa percontatione: sive enim respondisset, *desii*, sive *non desii*, agnovisset crimen. Ille hoc præsentiens exclusit sophisticum cavillum. *Diogenes Laertius. Life of Menedemus.*

566. Bion rogatus essetne ducenda uxor: *Si deformem, inquit, duxeris, habebis poenam; sin formosam, habebis communem.* [In Græcis vocibus plusculum est iucunditatis acis, ποίνην & κοινήν. Nec minus Latinis inest. si hanc dicamus, *suspectam*: illam *despectam*.] **Diogenes Laertius. *Life of Bion.***
567. Epictetus Philosophiæ summam duobus verbis comprehendere solitus est, ἀνέχου καὶ ἀπέχου, *Sustine & Abstine*: quorum prius admonet, ut mala, quae incurrunt, aequo animo toleremus: posterius, ut a voluptatibus temperemus. Ita enim fiet, ut nec adversis deiciamur, nec prosperis corrumpamur. **Arrian. *Discourses of Epictetus.***
568. Heraclitus Ephesius dicebat cives non minus oportere pugnare *pro legibus* quam *pro moenibus*. Quod absque legibus nullo pacto possit esse civitas incolumis, absque mœnibus possit. **Diogenes Laertius. *Life of Heraclitus.***
569. Galba corpus habens gibbo deforme, de quo vulgo iactatum est *Ingenium Galba male habitare*. Cum apud Cæsarem causam agens subinde diceret: *Corrige me Cæsar, si quid in me reprehendendum videris. Ego, inquit, Galba monere te possum; corrigere non possum.* **Macrobius. *Saturnalia. 2.4.***

570. Cum plerique rei quos Severus Cassius accusabat, absolverentur, & is cui Cæsar forum extruendum locarat, diu traheret illum operis expectatione: *Vellem, inquit, Cassius & forum meum accusasset.* Macrobius. *Saturnalia.* 2.4.
571. Narrant Alexandrum Magnum astantem Diogeni, quæsisse ab eo, num ipsum metueret. At ille: *Quid es? Bonum an malum?* Alexander respondit; *Bonum.* *Quis, inquit, timet bonum?* [Convicit regem non esse metuendum, nisi se malum esse profiteretur.] Diogenes Laertius. *Life of Diogenes the Cynic.*
572. Cum Diogenes in dolio, sicco mucidoque pane, vescens solus, audiret totam urbem lætitiâ perstreptentem (erat enim dies festus) sensit animo non nihil tædii, diuque secum de relinquendo vitæ instituto cogitavit. Sed cum tandem mures videret adrepentes panisque micas edere: *Quid tibi displices, inquit, o Diogenes, sat magnificus es, ecce etiam parasitas alis.* Diogenes Laertius. *Life of Diogenes the Cynic.*
573. Quidam in publico gestans longam trabem, per imprudentiam percusserat Diogenem, moxque ex more dixit: *Cave.* At Diogenes, *Num, inquit, me vis iterum percutere?* Diogenes Laertius. *Life of Diogenes the Cynic.*
574. Diogenes quodam tempore cum diutissime legens, tandem eo venisset, ut videret chartam

vacuam, *Bono, inquit, animo estote viri, terram video.* **Diogenes Laertius. *Life of Diogenes the Cynic.***

575. Antigonus Thrasyлло Cynico petenti drachmam, *Non est, respondit, munus regium.* Cynico subiciente: *Talentum igitur da. At non, inquit, Cynicum tale munus accipere.* [Utroque cornu reppulit postulitoris improbitatem, quem existimabat nullo dignum beneficio.] **Plutarch. *Moralia.* 182E.**
576. Faustus Sullæ filius, in sororem, quæ eodem tempore cum duobus adulteris haberet consuetudinem, Fulvio Fullonis filio, & Pompeio cognomine Macula, facetissime lusit: *Mirror, inquit, sororem meam habere maculam, cum Fullonem habeat.* **Macrobius. *Saturnalia.* 2.2.**
577. Vespasianus reprehendenti filio Tito, quod etiam urinae vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit ad nares, sciscitans num odore offenderetur, & illo negante, *Atqui, inquit, e lotio est.* Hinc illud: *Bonus odor lucri ex re qualibet.* **Suetonius. *Vespasian.* 23.**
578. Virgilius vates suspirabundus ubique observatus est. Unde facetum illud Augusti responsum, inter hunc ipsum sedentis, & Flaccum Horatium, qui oculorum lippitudine laboravit, rogatus a quodam amicorum, quid

ageret, *Sedeo, inquit, inter suspiria & lacrimas.*

579. Diverterat aliquando quidam, peregre iter faciens, ad diversorium, ubi apposita est ei cena omni ex parte olitoria, vinum item dilutissimum, omnia demum administrata parcissime. Postquam autem cenasset, iussit vocari ad se medicum ad mercedem capiendam. Caupo respondit: *Ecquid, malum, in viculo maxime agresti medicum requiris? Tum ille: Numne, o bone, tete ipsum ignoras? Quo merces operæ tuæ par sit, medici precium accipe, non cauponis, quando ut ægrotum me pavisti in cenula.* Pontano. *De sermone. Bk.3.*

580. Pyrrhniculus Vasco ad hospitem quoddam diverterat, atque apposita mensa anaticulam versabat in lancibus perbelle unctam atque alliatam. Ingreditur derepente ad illum viator Hispanus, iniectisque in anaticulam oculis, *Potes, inquit, o amice, advenientem comiter amicum accipere.* Tum Pyrrhniculus, quo nomine ipse esset exquirat. Audenter ille, ac iactabundus, *Alopantius, inquit, Ausimarchides Hibernius Alorchides. Pappae, tum Pyrrhniculus, quattuorne avicula hæc heroibus, & quidem Hispanis? Absit iniuria. Ea Pyrrhniculo satis est uni: minutos enim decent minuta.* Ex Pontano. *Pontano. De sermone. Bk.3.*

581. Diogenes cum ridere vellet imperitum sagittandi hominem, scopo se admovebat; rogatus cur ita faceret, *Ne me feriat*, inquit. **Diogenes Laertius. *Life of Diogenes the Cynic.***
582. Puer Florentinus & argutus & perurbanus, adductus ante sacerdotem Cardinalem iocandi gratia, multa cum facete admodum nec minus etiam scite dixisset, sacerdosque ipse ad amicum qui astabat conversus, susurasset huiusmodi pueros consuesse ubi ad ætatem pervenissent robustiorem, ingenio subcrassescere. *Nae*, inquit, *O bone Cardinalis, puerulum te oportuit scitum fuisse admodum.* **Pontano. *De Sermone.***
583. Quidam canescens ab Adriano Cæsare quiddam petierat & repulsus est. Is cum aliquanto post idem peteret, sed capillitio nigro (nam id tinctura fecerat) Cæsar agnoscens faciem: *Istuc*, inquit, *negavi patri tuo.* **Scriptores *Historiae Augustae.* Hadrian.**
584. Cum Minutius hostium insidiis septus in summo esset periculo, ne cum suis copiis periret, Fabius e monte movens exercitum venit illi auxilio, multisque trucidatis hostibus ipsum eripuit. Hoc facto Hannibal ad suos dixit: *Nonne vobis sæpenumero prædixi fore, ut illa montana nubes nobis aliquando tempestatem immitteret?* **Plutarch. *Life of Fabius Maximus.***

585. Iulia Augusti filia cum patrem salutaret, senserat illius oculos licentiore cultu offensos, licet ille dissimularet; itaque postero die, mutato cultu patrem complexa est. Tum Cæsar, qui pridie dolorem suum continuerat, gaudium continere non potuit. *Et quanto magis, inquit, iste cultus decet Augusti filiam.* Tum illa: *Nimirum hodie me patris oculis ornavi, heri viri.* **Macrobius. Saturnalia. 2.5.**
586. In spectaculo gladiatorum converterant in se populi oculos Livia & Iulia, comitatus dissimilitudine: Liviam cingebant viri graves, Iuliam iuvenes luxuriosi comitabantur. Pater Iuliam admonuit scripto, videret quantum inter duas principes feminas interesset. Illa rescripsit: *Et hi mecum senes fient.* **Macrobius. Saturnalia. 2.5.**
587. Augustus etiamnum adolescens lepide tetigit Vatinius: siquidem is podagræ obnoxius videri studebat discussisse vitium, ac iam mille passus ambulare se gloriabatur. *Non miror, inquit Cæsar, dies aliquanto sunt longiores.* **Macrobius. Saturnalia. 2.4.**
588. Quispiam Præfectura Equitum submotus, insuper & salarium ab Augusto postulare est ausus, hoc colore, ut diceret se non lucri causâ salarium petere, sed *ut tuo, inquit, iudicio videar impetrasse munus, & ita credar non ab officio submotus, sed officium*

deposuisse. Tu, inquit Augustus, apud omnes prædica te accepisse, ego non negabo. Macrobius. Saturnalia. 2.4.

589. Domitianus Caesar initio principatus quotidie sibi secretum horarium sumere consuevit, nec interim aliud quam muscas captere, easque stilo præacuto configere. Ut cuidam interroganti essetne quis intus cum Cæsare, Vibius Crispus lepide responderit: *Ne Musca quidem. Suetonius. Domitian. 3.*
590. Cum tres essent designati, qui legati proficiscerentur in Bithyniam, quorum unus podagra teneretur, alter caput haberet vulneribus confossum, tertius vecordia laborare videretur, Cato ridens dixit: *Populi Romani legationem nec pedes habere, nec caput, nec cor. Plutarch. Marcus Cato. 9.*
591. Cum oconomus Lucullo cenam modestam apparasset, accersitum obiurgavit; illo dicente: *Non putabam sumptuoso apparatu opus esse, cum solus esses cenaturus. Quid ais?*, inquit Lucullus. *An ignorabas apud Lucillum hodie cenaturum Lucillum? Plutarch. Life of Lucullus.*
592. Idem cum Graecos quosdam per dies aliquot magnifice tractasset, atque illi dicerent se mirari, quod tantum impendiorum suâ causâ faceret: *Nonnihil, o hospites, vestrâ causâ,*

sed maxima pars Luculli gratiâ. Plutarch. Life of Lucullus.

593. Scipio Nasica cum ad poetam Ennium venisset, eique ab ostio quaerenti Ennium ancilla dixisset eum domi non esse, Nasica sensit illam hoc domini iussu dicere, & illum intus esse. At tum quidem dissimulans abiit. At paucis post diebus cum ad Nasicam venisset Ennius cumque a ianua quæreret, exclamat ipse Nasica se domi non esse. Tum Ennius. *Quid? Ego, inquit, non agnosco vocem tuam?* Hic Nasica: *Næ tu homo es impudens, ego cum te quærerem ancillae tuae credidi, tu mihi non credis ipsi?* Cicero. *De Oratore. 2.*
594. De Vespasiano patre narrat Suetonius, cum scurram multa in alios iacentem provocasset, ut in se quoque diceret aliquid: *Dicam, inquit, ubi ventrem exonerare desieris;* alludens ad formam Cæsaris, qui faciem habebat nitentis. Suetonius. *Vespasian.*
595. Memoratur de Beda, quem Venerabilem dicunt, cui Romam profecto cum ostendissent has litteras saxo insculpas, S.P.Q.R. (quibus significati volunt Senatus Populusque Romanus) ac veluti hospes rogaretur, quid sibi vellent illæ litteræ, dissimulans dixit: *Stultus Populus Quærit Romam.*

596. Philoxenus Poeta interrogatus cur in tragædiis induceret mulieres malas, cum Sophocles eas induceret bonas, argutissime respondit: *Quoniam, inquit, Ille tales inducit quales esse deberent; Ego, quales sunt.* **Maximus the Confessor.**
597. Idem apud Sythonem amicum suum prandens, appositis oleis, cum paulo post inferretur patina piscium, percusso vasculo quod habebat oleas, Homericum hemistichium dixit: *μάστιξεν δ' ἐλάαν*, id est, scuticâ incitavit ut traherent. Nam de auriga dictum est. Sensit autem Philoxenus oleas quamprimum auferendas, alludens interim ad Graecam vocem ἐλαιῶν, quæ sonat “oleatum”, & ἐλάαν, quod sonat “trahere currum”, aut aliquid simile. **Athenaeus. Deipnosophistai. 6.**
598. Idem vocatus ad convivium, cum esset appositus ater panis: *Cave, inquit, multos afferas, ne facias tenebras.* **Athenaeus. Deipnosophistai. 6.**
599. Phryne aetate florens, in convivio, cui complures aderant feminae, (cum iuxta morem ioci convivalis quod unus quispiam faceret, idem omnes facere cogentur) prior manum bis aquae immersam admovit fronti. Quoniam autem omnes erant fucatae, aqua per lituram fucorum defluens, rugarum specie vultus omnium deformabat, cum ipsa interim

Phryne, quæ naturali forma pollebat, speciosior etiam apparebat diluta facie.

600. Cornelia Gracchorum mater, cum Campana matrona illius hospitio utens, ornamenta sua quibus illud seculum nihil habebat pulchrius, ipsi ostenderet, traxit eam sermone donec liberi redirent e schola: *Tum & hæc*, inquit, *ornamenta mea sunt*, Sentiens matronæ nihil esse pulchrius neque preciosius quam liberos rectè educatos. **Valerius Maximus. 4.**
601. Omnibus Dionysio Tyranno exitium imprecantibus, una femina anus quotidie diluculo deos conprecari solebat ut esset incolumis & superstes. Accita a rege mulier rogata est, unde tanta in regem benevolentia? *Quoniam*, inquit, *cum puella essem, & gravem tyrannum haberemus, optabam mortem illius. Eo interfecto, deterior arcem occupavit. Et huius exitium optabam. Nunc cum te habeamus, superioribus etiam graviorem, vereor ne si tu pereas succedat etiam deterior.* **Valerius Maximus. 6.**
602. Demonax Cynicus interrogatus quid sentiret de conflictu duorum, quorum alter inepte proponebat, alter absurde respondebat, ait, sibi videri *alterum mulgere hircum, alterum supponere cribrum.* **Lucian. Life of Demonax.**

603. Socrates cum Xantippen diu rixantem tulisset in ædibus, ac tandem fessus consedisset ante fores, illa magis irritata quiete & lenitate viri, de fenestra perfudit cum lotio. Ridentibus qui præteribant, & ipse Socrates arridebat dicens: *Facile divinabam, post tantum tonitru secuturam pluviam.* **Diogenes Laertius. *Life of Socrates.* 17.**
604. Socrates Alcibiadi demiranti quod Xantippen supra modum rixosam domi perpeteretur, respondit: *Nonne tu, Alcibiades, domi tuæ toleras gallinarum tuarum glorientium strepitum? Tolero, inquit, sed gallinæ mihi pariunt ova & pullos. Et mihi, ait Socrates, mea Xantippe parit liberos.* **Diogenes Laertius. *Life of Socrates.* 17.**
605. Curtius eques Romanus delitiis diffluens, cum apud Caesarem cenaret, macrum turdum sustulit e patina, cumque tenens interrogavit Caesarem licererne mittere; cumque is respondisset, *Quidni liceat?* Ille protinus avem misit per fenestram, iocum arripiens ex ambiguitate verbi. Nam, apud Romanos erat solenne cibum e convivio dono amicis mittere. **Macrobius. *Saturnalia.* 2.4.**
606. Augustus salutatus a Psittaco, hunc emi iussit. Idem miratus in Pica & hanc mercatus est. Hoc exemplum tenuem quendam homuncionem sortis infimæ sollicitavit, ut

Corvum institueret ad huius modi salutationem. Qui cum impendio exhauriretur, subinde ad avem non respondentem dicere solet: *Opere & impensa periiit*. Tandem pervicit assiduitate, ut Corvus sonaret dictatam salutationem. Ea cum Augustum prætereuntem salutasset: Cæsar, *Satis*, inquit, *istiusmodi saluatorum habeo domi*. Tum Corvus memor & illorum verborum, quæ toties audierat, subtexit: *Opera & impensa periiit*. Ad hoc arridens Augustus, iussit avem emi, quanti nullam adhuc emerat. **Macrobius. Saturnalia. 2.4.**

607. Adolescens quidam provincialis Romam venerat, oris similitudine tam mirifice referens Augustum, ut in se populi totius oculos converteret. Caesar, hoc audito, iussit ad se perducì, eumque contemplatus hunc in modum percontatus est: *Dic mihi adolescens, fuitne aliquando mater tua Romæ?* Negavit ille ac sentiens iocum retorsit, adiiciens: *Sed pater meus sæpe*. **Macrobius. Saturnalia. 2.4.**

608. Equite Romano quodam defuncto, compertum est illum tantum habuisse æris alieni ut solvere nullo modo posset, idque dum viveret, celaverat. Cum igitur res illius auctioni subicerentur ut ex pecunia aliquibus eius creditoribus satis fieret, Augustus iussit sibi emi culcitram illius cubicularem. Ac

mirantibus hoc praeceptum: *Habenda est, inquit, ad somnum mihi conciliandum illa culcitra, in qua ille tanto ære alieno obstrictus somnum capere potuit.* Nam Augustus ob ingentes curas sæpe maximam noctis partem ducebat insomnem. **Macrobius. Saturnalia. 2.4.**

FINIS.